

JOHN LOCKE'DA "DOĞA DURUMU" KAVRAMININ TARİHSEL ARKA PLANI

Geliş Tarihi (Received Date) 02.04.2019

Kabul Tarihi (Accepted Date) 15.04.2019

Zülâl Hazal KARAKAŞ¹

Özet

Bu çalışmada, liberal teorisinin en önemli öncüllerinden biri olan John Locke'un doğa durumu kavramı, feodalizmin çözülmesi ve burjuvazinin yükselişi ile birlikte ortaya çıkan yeni ekonomik ve siyasal koşullar bağlamında ele alınacaktır. John Locke'un doğa durumu tasvirinde söz konusu tarihsel koşulların izi sürülecek, ideal bir yönetim biçimi olarak liberalizm ile insan doğasının hangi bakımlardan birbiriyle örtüştüğü tespit edilecek ve Locke'un çalışmalarının normatif niteliği saptanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Feodalizm, Liberalizm, John Locke, Doğa Durumu

HISTORICAL BACKGROUND OF JOHN LOCKE'S CONCEPT OF "STATE OF NATURE"

Abstract

In this study, the concept of the state of nature of John Locke, one of the most important forerunners of liberal theory, will be discussed in the context of the new economic and political conditions that arise with the resolution of feudalism and the rise of the bourgeoisie. In the description of John Locke's state of nature, these historical conditions will be traced, in what respects liberalism and human nature will coincide with the ideal form of governance, and the normative character of Locke's work will be tried to deviate.

Key Words: Feudalism, Liberalism, John Locke, State of Nature

1. GİRİŞ

İngiltere'de aristokrasiye karşı burjuvanın verdiği mücadele sonucu ortaya çıkmış olan liberalizm, toplumda bu düşüncenin tarihsel arka planını oluşturan düşünürlerin varlığı ile hem felsefi bir boyut kazanabilmiş hem de toplumun değerlerine sıkı sıkıya tutunarak köklü bir gelenek haline gelebilmiştir. John Locke'un sistemli bir şekilde getirdiği "Klasik Liberalizm" in en önemli özelliği, "yaşama, özgürlük ve mülkiyet" olarak belirlenen doğal hakları korumak amacıyla, sözleşme esasına dayanarak oluşturulan devleti, yalnızca bir araç olarak görmesi ve özgürlük düşüncesini öğretisinin merkezine koymasındır. Aynı türün üyesi olması nedeniyle birbirini -diğerinin rızası olmaksızın- yönetme hakkına sahip olmayan Locke' un eşit insanı, ancak İngiliz Devrimi'ni hazırlayan toplumsal dönüşümün etkisiyle bu eşitliğin nedeni olan temel haklarını egemen sınıf olan aristokrasiye kabul ettirmeyi başarmıştır.

İngiltere'de sözü edilen özgürlük hareketinin başlaması, dünyadaki ve bu ülkedeki ekonomik hareketler çevresinde şekillenen siyasal ve sosyal değişimlerin gerçekleşmesiyle ilgilidir. Bu değişimler de Ortaçağ'dan Fransız Devrimi'ne kadar yaklaşık 1200 yıllık bir süreç boyunca Avrupa'daki sosyal ve ekonomik ilişkileri belirleyen feodal sistemin düşüşüne koşut olarak gerçekleşmiştir. İngiltere'de ve tüm Avrupa'da 15. ve 16. yüzyıllarda ortadan kalkmaya başlayan, kökenleri Roma İmparatorluğu'nun çöküş dönemine uzanan feodal sistem köle-soylu ilişkisinin devamı niteliğindedir. Roma İmparatorluğu'nda tarımsal üretim soyluların topraklarında yapılıyor, işgücünü ise köleler² oluşturuyordu. Kent ticareti ile tarımsal üretim arasında birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılamaları bakımından dengeleyici bir ilişki vardı. Ancak imparatorluğun son dönemlerinde kendini gösteren ekonomik bunalımlar, ticaret ve tarım ekonomisi arasındaki dengelerin değişmesine, birbiriyle ilişki içinde süren bu iki ögeli sistemin yetersiz kalmasına yol açtı. Topraklarında barınan köylüleri beslemekte zorlanan soylular onları kölelikten azad ederek topraklarını kiralayabilecekleri sıradan köylülere dönüştürdüler. Böylece feodal yapının temelleri, yeni bir sınıf olan serflerin soylularla kölelikten farklı boyutta bir ilişkiye başlaması neticesinde atılmış oldu.

¹ Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, zhkarakas@gmail.com

² Sınıflı bir yapısı olan Roma İmparatorluğu döneminde, özgürlüğü kısıtlanarak bir başkasının buyruğu altında çalıştırılan ve alınıp satılabilen kimseler.

Roma İmparatorluğu'nun çöküş döneminde etkisini gösteren istilalar, dönem Avrupa'sı için önemli bir güvenlik sorunuydu. Merkezi yönetimlerin ve dolayısıyla merkezi kara ordularının olmayışı, durağanlaşan ticari faaliyetler nedeniyle oluşan küçük ekonomilerin paralı orduların kurulması için yetersiz kalması bu sorunun aşılabilmesinin başlıca nedenlerindendi.

“Roma İmparatorluğu döneminde ve hatta onun yıkılmasından sonra Avrupa ve özellikle Kuzey Avrupa düzlüklerinde ekonomik yaşam hala son derece ilkel bir nitelik gösteriyordu. Ayrıca, tarım ürünlerinin bölgeler arasında değişiklik arz etmesi, ticareti de son derece düşük bir düzeyde tutuyordu.”(Sander, 2003:70)

10. yüzyılda bulunan ağır saban, sözü edilen ilkel tarımın gelişmesine ve önemli bir ekonomik yatırım olarak görülmesine yol açtı. “Avrupa'nın askeri bakımdan gelişmesi de, bir bakıma, ağır saban ve hayvan gücünün sağladığı tarım ürünleri fazlasına dayanır. Çünkü, şimdi görece olarak zenginleşen köylülerden alınan vergi ve kira ile güçlü bir profesyonel ordu kurulabilmiştir. Bunun en tipik örneği süvari, yani 'şövalye' dir.”(Sander,2003:70) Böylece güvenlik ihtiyacını karşılamak üzere oluşturulan yeni soylu sınıfı serfleri korurken, serfler de onların ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Bu sayede koruyan-korunan ilişkisine dayanan feodalizm, kendisine güçlü bir ekonomik dayanak bularak yapılaşmıştır.

Merkeziyetçi bir yönetime sahip olmayan İngiltere'nin geleneksel feodalizmle tanışması ve bunun neticesinde başta siyasi yapı olmak üzere pek çok kurum ve değerde meydana gelecek olan değişimle birlikte günümüz İngilteresinin de temellerini oluşturacak yeni bir sisteme geçişi ise 1066 yılında gerçekleşen Norman İstilasası ile ilişkilidir. “Ada, 1066 yılında Normandia Dükü William tarafından fethedildi. Normanlar İngiltere'de merkezi ve etkili bir feodalizm kurdular.”(Sander,2003:72) I. William'ın (Guillaume) fetih gerekçesi, dönemin kralı Edward öldükten sonra asiller arasındaki güçlü konumuna, *witan* konseyinin desteğiyle tahta çıkan Harold'un krallığını kabul etmemesine ve Edward'ın ölmeden önce kendisini varis olarak tayin ettiği iddiasına dayanır. Sözü edilen gerekçe ile yapılan bu taht mücadelesi adına 1066 yılında yapılan Hastings Savaşı'nda Harold'un öldürülmesi ve I. William'ın tahta çıkışı, Anglo-Sakson krallığı geleneğinin sona ermesine neden oldu. “Anglo-Saksonlar, Hastings savaşında yenildiler ve sonuçta, Norman'ların egemenliği altında yeni bir krallık kuruldu. Bugünkü İngiltere Krallığı'nın kökeni, işte 1066 yılında kurulmuş olan bu devlettir.”(Eroğul,2010:37) 11. yüzyılda yaşanan bu gelişmeye atfedilen önemin temelinde ise İngiltere'nin Avrupa'nın neredeyse tamamında kemikleşmiş olan geleneksel aristokrasinin toplumlarına uyarlanmasıyla birlikte merkeziyetçi bir yönetime geçiş yapmaları yatar. Anglo-Sakson dönemi soylularına kendine bağlılık yemini ettiren ancak topraklarına el koyarak bunları savaşta yanında yer alan Norman baronları ve şövalyeleri arasında paylaştıran I. William, gücü tek bir elde toplaması bakımından merkezi krallık lehine düzenlemeler yapsa da gelecekteki reformların temelini atmış oldu. Kendilerine tabi olan alt sınıflarla birlikte bağımsız bir güç olmaları bakımından birbirlerine düşman olan asiller, sayılarının fazla oluşu nedeniyle kendi başlarına büyük birer güç olamamıştı ve bu nedenle “İngiltere'de kralın yetkilerinin daha başından geniş tutulması, baronları, birbirleriyle uğraşacakları yerde, birleşip krala karşı kendi konumlarını savunmaya itti.”(Eroğul,2010:38) Sözü edilen mücadele 1215 yılında dönemin kralı Yurtsuz John ve baronlar arasında *Magna Carta Libertanum*'un imzalanmasıyla kralın yetkilerinin halk ve kilise lehine daraltılmasını ve bazı temel hakların güvence altına alınması sağlanması anlamında ilk sonuçlarını verdi. Bu belgenin imzalanmasının İngiltere siyasi tarihi açısından en önemli sonuçlardan birinin oluşmasını sağlayacak yönü ise kralın yetkilerinin daraltılmasının yanı sıra, aldığı tüm kararların denetlenmesini sağlayacak kurulun oluşturulmasını da sağlamasıydı. Baronlardan oluşan ve Manga Carta'da yer alan maddelerin pratiğe uyarlanması sırasında meydana gelebilecek ihlalleri engellemek amacı taşıyan bu kurul zamanla güç kazanarak 1295 yılında I. Edward döneminde İngiliz demokrasisinin yapı taşlarından olan parlamento³ adıyla yapılaşmıştır.

İngiltere'de I. William'ın tahta çıkışıyla kendini gösteren geleneksel feodal hiyerarşinin en üst katmanında, yönetimin merkezi olmaması sebebiyle yetkileri sınırlı olan 'kral' bulunurdu ve onun görevi otorite kurmaktan çok hiyerarşinin diğer katmanları arasındaki ilişkiyi düzenleyici bir rol üstlenmektir. Kralın hemen altında sahip oldukları toprak büyüklüğüne göre kendi içlerinde de hiyerarşik biçimde sıralanan soylular, en alt katmanda ise nüfusun büyük bir bölümünü oluşturan

³ Parlamento (*Parliament*) : Tartışma ve müzakere için bir forum; parlamento meclis veya yasama organının aynısıdır.

'serfler' bulunurdu. "Latince 'köle' anlamını taşıyan 'servus' tan gelme bir kelime"(Huberman,2009:15) olan serf, artık Roma İmparatorluğu dönemindeki anlamıyla 'meta' olarak görülen, alınıp satılabilen insanları ifade etmiyordu. Malikane beyinin iradesinden bağımsız olarak bir serf, ailesini bir arada bulundurma hakkına sahipti. "Köle, her yerde ve her zaman bir maldı ama, serf topraktan ayrı olarak alınıp satılamazdı."(Huberman,2009:15) Ortak olarak kullanılan verimsiz toprakların dışında kalan alanlar köylüyle feodal bey arasında paylaştırılmıştı; ekilebilir alanın yarısı feodal beye aitti, diğer yarısı ise küçük dilimler halinde o arazide yaşayan serflere kiralanmıştı. Ancak serf kiraladığı bu topraklardan istediği zaman ayrılma hakkına sahip değildi, feodal beyin 'meta' olmaması bakımından köleden ayırdığı serfin özgürlüğünden bahsederken referans noktası temel haklar değil, kölelik koşullarına göre yaşamındaki iyileşme oranıydı. "Serf topraktan ayrı satılamazdı ama, toprağı bırakıp gidemezdi de."(Huberman,2009:15) Önceden küçük, dağınık topraklar üzerinde kendilerine yetecek kadar üretim yaparak yaşayan serfler, feodal beyin geniş toprakları üzerinde yaşamakla birtakım sorumlulukları da kabul etmiş sayılıyordu.⁴ Bu sorumluluklar feodal beyin köylünün karnını doyuracak toprağı ona vermesine ve onu korumasına karşılık ondan talep ettikleriydi. Ancak bu talepler sadece temel ihtiyaçları karşılanan köylüden istenemeyecek kadar fazla olması bakımından orantısızdı ve hukuki bağlamda sınırları çizilmemiş olduğundan gevşekti. "Feodal dönemde gelenek, yirminci yüzyılın yasa gücüne sahipti" (Huberman,2009:18) ve bu gelenek köylüye, hiç emek harcamayan feodal beyin tüm ihtiyaçlarının karşılanması için çalışmasının gerektiğini söylüyordu. "Büyük, orta ve küçük soyluların geliri, esas itibarıyla kendilerine bağlı köylü kitlesinin emeğinden kaynaklanıyordu. Açık bir şekilde tabakalaşmış köylü kitlesi, egemen sınıfların ve devletin kullanımına sunulan ulusal zenginliğin de başlıca üreticisi durumundaydı."(Beaud,2002:34)

Karşılıklı yükümlülüklerin eşitlik prensibine işlemediği bu düzende toprak sahiplerinin gücü merkezi yönetimin ve merkezi kara ordusunun bulunmamasına dayanıyordu. Bu durum aristokrasi ile kral arasındaki sorunların barışçıl yollardan çözülmesini sağlamış ve lordlar kamarasını -dolayısıyla parlamentoyu- zorunlu ve sürekli olmak durumunda bırakmıştı. Çünkü eşitler arasında birinci olarak seçilmiş kral, mutlak olarak gördüğü gücünü dikte etmesini sağlayacak olanaklara sahip değildi ve tek yolu bu sınıfla uzlaşmaktı. Dolayısıyla kralın savaşlarda zafer kazanması ve istilalardan korunması bu gibi durumlarda askeri gücü sağlayan feodal beylerin iradelerine bağlıydı. Anayasal demokrasinin temeli olması bakımından kendinde değere sahip olan ve siyasi tarihin seyrini değiştiren *Magna Carta*'nın kabul edilmesindeki diğer bir önemli nokta da, sahip olduğu bu değer yanında sözü edilen avantajlara sahip olması dolayısıyla krala yalnızca biçimsel anlam yükleyen toprak sahiplerinin gücünü temsil etmesidir.

Öte yandan toprak sahipleri siyasi kararlar alma konusunda krala baskın olabilecek gizli güce sahip olsalar da bu gücün devamlılığına dair dayanakları yoktu ve Fransa'daki aristokratların sahip olduğu hukuki ve siyasi güce sahip olmadıklarından, kralla aralarındaki ekonomik çıkar ilişkisini bozmak istemiyorlardı. Bunun için yapmaları gereken ise gerektiğinde her türlü işte kullanabildikleri serflerin sayısını arttırmak, malikane sınırları içinde potansiyel bir ordu oluşturmaktı.

"Zaman geçtikçe büyük araziler parçalanıp, şu ya da bu rütbeden daha çok soylulara dağılan küçük arazilere bölünüyordu. Niçin? Çünkü her lord mümkün olduğu kadar fazla vassalı kendine bağlamayı zorunlu görüyordu; bu da ancak toprağı dağıtmakla gerçekleşiyordu.(...)Savaşları kazanmak için yapılacak numara mümkün olduğu kadar fazla adamı kendi yanına çekmekti, bunun da yolu savaşçı beslemektir. Elllerinden çeşitli ücretler alır, gerektiğinde size yardım edeceklerine dair yemin ettirir, karşılığında da toprak veririniz.(Huberman,2009:19-20)

Ayrıca soyluların kendi içindeki hiyerarşik yapısında köylü sınıfına en yakın olan şövalyeler de serflerinkine benzer bir korunma talebiyle feodal himayeye girer, karşılığında krala karşı feodal beyi korur ve savaş zamanlarında orduya katılırdı.

Feodal sistemin son önemli parçası ise soylu olmamalarına rağmen toprak sahibi olan ve gitgide zenginleşen ruhban sınıfıydı. Dindar bir çağ olarak bilinen Ortaçağda kralla özdeş tutulabilecek

⁴ Ancak bu yükümlülüklerin neler olduğu ve ne ölçüde bağlayıcı olduğu da köylülerin kendi içindeki hiyerarşisiyle belirleniyordu.

saygın bir konuma sahip olan kilise, bağış yapmak isteyen toprak sahipleri için dönemin ruhu göz önüne alındığında en makul kurumdu.

“Yaşadıkları hayattan kuşkulı olan ve ölmeden önce Tanrı'nın gözüne girmek isteyen insanlar kiliseye toprak bağışlardı; kilisenin hastalara, yoksullara yardım etmekle hayırlı bir iş yaptığına inanan ve bu hayıra katkıda bulunmak isteyenler kiliseye toprak bağışlardı; bazı soylular ve krallar da, savaş kazanıp bir düşman ülkesini fethettilerinde bu toprakların büyük bir kısmını kiliseye bağışlamayı adet edinmişlerdi.”(Huberman,2009:22-23)

Soylular tarafından bağışlanan bu toprakların, üstünde yaşayan serflerle ve onların toprak sahipleriyle ilişkisini içeren feodal gelenekle birlikte kolayca kırılmaz bir yapı haline gelmesi, yeni toprak sahipleri olan piskopos ve başpapazı da bir feodal bey gibi davranmaya itmişti. Kilisenin misyonları ekonomik güç isteğinin altında ezilmeye başlamıştı ve kilise halkın onlardan talep ettiklerine kulak vermek yerine, hayır işleri yapma vaadiyle bağış miktarını arttırmaya çalışarak sosyal ve siyasal olayların ekonomik yapı etrafında şekillendiği feodal sistemin parçası haline gelmişti.

Ancak sınıflar ile kral arasındaki bu uzlaşmaya rağmen, siyasi ve ekonomik çatışmaların önüne geçilemedi. Kendi kendine yeten kapalı tarım ekonomisine dayanan feodal yapı sanayinin gelişmesi ile birlikte çağın bu yeni olanaklarını kullanmak ve gelişmek istedi. Aristokrasi, elinde bulundurduğu tüm bu avantajlara rağmen maddi çıkar gözeterek giriştiği ‘çitleme’ hareketleriyle İngiliz köylü sınıfını tasfiye etmiş, kapitalizmin ve burjuva sınıfının önünü açmıştı. Aristokrasi sınıfının burjuva değerlerine karşıtlığının yavaş yavaş çözülmeye başladığı bu dönemde ortaya ‘çitleme’ hareketleri, sermaye birikimine başlama amacı taşıması ve köylü sınıfını tasfiye ederek yeni işçi sınıfının oluşmasını sağlaması bakımından serbest piyasa ekonomisine geçişin başlangıcı olarak kabul edilebilir. Sanayinin gelişmesi ile birlikte sadece temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik olarak, kâr amacı güdülmeyen yapılan tahıl yetiştiriciliğiyle yetinmeyen feodal beyler topraklarında yaşayan köylüleri kovarak bu alanları çitle çevirmeye başladılar. Amaçları daha az masraflı olmasının yanında, kârlı da olan koyun yetiştiriciliği yapmak ve elde edilen yünü dokuma sanayii için pazarlamaktı.

“İngiltere’de yün ticareti, öteden beri yapılmaktaysa da, bu ülke ancak Ortaçağın sonlarında kaliteli yün üretiminin en büyük ve en önemli kaynağı durumuna geldi. Yün ticaretinin yankıları yalnız kentlerde değil, aynı zamanda ve belki daha fazla kırsal bölgelerde duyulmaktaydı.(Moore,1989:10)

Öte yandan on ikinci yüzyıldan sonra takas usulünün yerini paranın kullanımına bırakması nedeniyle tekrar başlayan ticaretle birlikte yeni yeni gücünü göstermeye başlayan burjuva sınıfı da üretimin pazar ekonomisine göre yapılmasını, potansiyel işçi sınıfı olan köylülerin pazar için üretim yapan işçi sınıfına dönüşerek feodal beylerin elinden kurtulmasını istiyordu ve söz konusu hareket tam da onların bu isteklerini gerçekleştirmeye yönelik bir adım demektir.

“Demek ki sonunda çağdaş ve laik bir toplum durumuna gelecek olan İngiltere’yi bu yola sürükleyen baş güçler, o dönemde daha çok, gerek kırlarda gerek kentlerde yaşayan ticaret adamlarıdır. Fransa’da olup bitenlerin tersine, bunlar ‘babaca’ bir kralın koruyucu kanatları altında kalmak yerine kendi bildikleri yoldan ilerlemeyi seçmişlerdi.”(Moore,1989:16)

Bundan böyle köylü ortak kullanım alanlarının çitlenmesiyle toprağından kovulmaya başlanmış, kovulan köylü ya kiliseye sığınmış ya da kentlere göç ederek ucuz iş gücüne dahil olmaya maruz kalmıştır. “O günün deyişiyile ‘Koyunlar insanları yediler’. Köylüler topraklarından sürüldü, ekilip biçilen küçük toprak parçaları gibi ortak topraklar da otlak durumuna getirildi. Artık, eskiden birçok insanı beslemiş olan topraklarda otlatılan sürülere tek bir çobanın bakması yetiyordu.”(Moore,1989:16) Köylünün sırtına yüklediği yükten kurtulmuş olan aristokrat, çitlediği toprağı kiralayarak kârlı ve zahmetsiz bir gelire kavuşmayı tercih etmiş ya da toprağı yün elde etmek için yetiştirdiği koyunları otlatmak için kullanmıştır. Bu durum, artık köylüye neden ihtiyaç duyulmadığını açıkça göstermektedir. Fransız köylüsü gibi güçlü ve örgütlü olmayan İngiliz köylü sınıfı, karşısında aciz olduğu aristokratın himayesinden çıkarılarak burjuvanın ellerine bırakılmış, fakat bu durumdan hak bağlamında kârlı çıkmayı başarmıştır. Ayrıca köylü sınıfı çitleme hareketinden

önce durağan kurallar çerçevesinde belirli üretim modeline göre kendine ve feodal beye yetecek kadar üretim yapan, başka bir grubun inisiyatifiyle ahlaki değeri tanımlanan bir durumdayken, yaşanan bu gelişme onu yeni olanaklar çerçevesinde farklı bir yaşam tarzı arayışına teşvik etti. Bundan böyle ya makineleşmenin henüz kullanılmaya başlanmadığı küçük tarım işlerinde çalışan ya da kentlerdeki işçi sınıfına katılan köylü sınıfı, yalnızca bu iki olanağa sahip olsa da, bağımsızlaşan yapısı nedeniyle kendi kaderini tayin edebilecek özgürlüğe biçimsel olarak da olsa kavuşmuştu. Sosyal politikaların da başlangıcı sayılabilecek bu durum, burjuvanın kâr amacı güden sistemini hayata geçirmesini sağlayan bir araca dönüştüğü iddiasıyla özellikle Marksist tartışmaların konusu olmakla birlikte, köylülere ya da daha doğru bir deyişle yeni işçi sınıfına -dolaylı da olsa- sağladığı haklar sebebiyle tarihsel açıdan son derece önemlidir. İstilaların yarattığı güvenlik tehdidinin kontrol altına alınmasıyla ve Haçlı Seferleri'nin lehine gerçekleştirdiği sonuçlarıyla birlikte canlanan ticaretin değiştirdiği dengeler, İngiltere'yi öncelikle kapitalizme ve ardından da demokrasiyi ortaya çıkaracak devrime doğru götüren süreci başlatmışlardı.

“İnsanlar tarım sorununu, halkın geçimini topraktan sağlamanın en iyi yöntemini arama sorunu olarak görmekten vazgeçerek, kapitali toprağa yatırmanın en iyi yolunu arama olarak algılamaya başladılar. Toprağı, gittikçe daha fazla satılabilen, iyiye de kötüye de kullanılabilen bir nesne, yani tek bir sözcükle belirtecek olursak, çağımızın kapitalistinin ‘özel mülkiyet’ ine benzer bir şey olarak görmeye başladılar.”(Moore,1989:13)

Serbest piyasa ekonomisinin, serbest işgücünün ve özel mülkiyetin temellerinin atıldığı bu dönem feodalizmin de sonunu hazırlamaktaydı ve Sanayi Devrimi ile tamamen ortadan kalkacak olan serflikle birlikte, İngiltere’de ve tüm Avrupa’da, yalnızca ekonomik değil liberal değerlerle oluşturulmuş siyasi ve sosyal dönüşümün yaşanacağı bir süreç de başlamaktaydı.

2. DOĞA DURUMU

İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme adlı eseri ile aydınlanma düşüncesine yön veren düşünürlerden olan John Locke, Hükümet Üzerine İki İnceleme’de mutlakiyetçilik yanlılarının iddialarına cevap verir ve burada insanın eşit ve özgür doğasının klasik liberalizme uygunluğunu temellendirmeye çalışır. İlgili dönemin düşünsel inşasını oluştururken başlangıç noktası olarak kabul ettiği doğal hakların varlığını, monarkın sınırsız haklarının dışında negatif karakterli hakların olamayacağı iddiasıyla Patriarcha adlı eserini yazan Robert Filmer’in iddialarını çürütmek üzere yazdığı Birinci İnceleme’de sunduğu gerekçelerle meşru temele oturtan Locke, kendisinden sonraki dönemde bu hakların yasal zeminde yer bulmasını sağlayan sistemiyle sürecin önemli bir parçası olmuştur.

1588-1653 yılları arasında yaşayan Filmer, feodal tarihle uyum içinde olan ve mutlakiyet yanlılarının sıkça kullandığı görüşlerinin temeline, yöneticinin -kralın- yetkisini Adem vasıtasıyla Tanrı’ dan aldığı iddiasını yerleştirmiştir. “Tanrı tüm dünyayı ilk insan olan Adem’e vermiştir ve tüm siyasi otoriteyle tüm mülkiyet hakları ise bu armağanın tarihsel ve yasal sonuçlarından ibarettir.”(Dunn,2008:51) Sözü edilen Tanrısal gücü, dolayısıyla otoriteyi, tekelinde bulduran iktidar diğer insanlardan farklı olarak kendisine bahşedilen bu yetkiyle egemenliğin sahibi haline gelmiştir. İktidarın zorunluluğuna dair kabulle başlayan Filmer’in aksine Locke’un ilk adımı, yaşamı tümüyle denetim altına alan bu otoritenin gerekliliğini sorgulamaktır. Siyasal iktidarın gerekliliğini iddia edebilmek, insan yaşamının bu otoriteyi gerektirecek yönleri olduğunu gösterebilmek ve bu - belirsiz ya da olumsuz- yönleri tolere edebilmesiyle meşruluğunu kazanacak olan iktidarın ölçütlerini belirlemek amacıyla “doğa durumu” tasviri yaparak işe başlayan Locke, tanımlamasını ahlaki bir perspektifle açıklar. Siyasal iktidarın olmadığı doğa durumunu, Tanrı tarafından aynı türün üyesi olarak yaratılmaları sebebiyle birbirini yönetme hakkına sahip olmayan insanın, özgürlük ve barış içinde yaşadığı bir dönem olarak gören Locke, özgürlüğe rağmen barışın hüküm sürmesini ise Doğa Yasasının bağlayıcılığıyla açıklar. Locke’a göre doğa durumu;

“İnsanların başkasından izin istemeksizin ya da başkasının iradesine bağlı olmaksızın doğa yasaının sınırları içinde eylemlerini düzenleyebilecekleri ve sahiplikleriyle⁵ kişilikleri üzerinde uygun olduğunu düşündükleri biçimde tasarrufta

⁵ Mülkiyet hakkını, mülk sahibi olma durumunu ifade etmektedir.

bulunabilecekleri yetkin bir özgürlük durumudur...(.) Doğa durumunun, bu durumu yöneten, herkesi bağlayıcı bir doğa yasası vardır: Bu yasanın ta kendisi olan Akıl, sadece kendisine danışacak olan tüm insanoğluna, herkesin eşit ve bağımsız olmasından dolayı, hiç kimsenin diğerinin yaşamına, sağlığına, özgürlüğüne ya da sahiplenmelerine zarar vermemesi gerektiğini öğretir.” (Locke,2004:9-11)

Tanrı'nın isteğiyle yaratılmış olan rasyonel insan, bu özelliği sayesinde türdeşi olan diğer insanın yaşamı üzerinde belirleyici olmasını sağlayacak yetkiye sahip olmadığı ve akla aykırı hareket ederek diğerlerine ya da kendine vereceği zararın, Tanrı'nın yaratıcılığına karşılık kendini koruma ödeviyle çeliştiğinin farkındadır. Buna rağmen aklını doğru kullanmayarak diğerinin yaşamı, özgürlüğü ve mülkiyeti için tehdit oluşturan insan, yetkilerini henüz bir otoriteye devretmemiş olması dolayısıyla birinin cezalandırma üzerinde diğerinden daha fazla hak sahibi olmadığı doğa durumunda, doğa yasasını gereği insanlığın geri kalanına hesap vermek zorundadır. Doğa yasası pozitif hukuktan, toplumsal alışkanlıklarla yerleşik hale gelmiş yazısız kurallardan ya da geleneklerden tümüyle farklıdır; bu yasa tüm insanlığın kendisine uyması gereken ortak adalet ilkelerini ortaya koyarak evrensel bir boyut kazanmıştır. Ortak adalet ilkelerini oluşturan temel ise, negatif hakların karşılıklı olarak korunmasını sağlayan değerlerdir. Locke'a göre tüm insanların sahip olduğu bu hakların korunması hem insanların yapısal özelliklerine uygun bir yaşam sürmesinin sağlanması açısından hem de Tanrı'nın iradesiyle yaratılmış insanın bir diğerinin otoritesi altına girmesini engelleyerek kendisini korumasını sağlaması açısından önemlidir.

Doğa yasasının varlığının ve işlerliğinin kanıtları ise, insanların eylemlerini rasyonalize etme eğilimleri ve kendi olaylarının yargıcı olmalarını sağlayacak vicdan duygusuna sahip olmaları, dünyanın nedensellikte işleyen bir yapısının olması, toplumsal yaşamın düzenli bir şekilde işlenmesini sağlayan doğasının olması, ve nihayet pozitif yasaların nesnellik ve evrensellik bağlamında kendisine dayanacakları doğa yasası olmadan açıklanamayacak olmalarıdır.

“Tabiat kanunu olmasaydı, her şey insan iradesine dayanmak zorunda kalacak ve ödevde uygun davranışı gerektirecek bir şey olmadığı için insan faydacılık ve hazzın emrettiği ya da kör ve kanunsuz içgüdünün rastgele sarıldığı şeyden başkasını yapmakla yükümlü olmayacaktı.(Locke,1999:24)

O halde bu yasa birbirleriyle uzlaşması imkansız olan farklı çıkar ve beklentilerin karşılanması amacını taşımaz. Yasanın işlevi, temel hakları korumaya yönelik ortak adalet ilkelerini saptamak ve bunlara uygun ödevleri ortaya koyarak çatışmaları engellemek, aynı zamanda özgürlükleri güvence altına almaktır. Bu bakımdan duyu bilgisi ve akıl işbirliğiyle ulaşılabilecek ve uygulanabilecek olan bu yasa karşılıklı sorumlulukları içerdiğinden bağlayıcıdır ve herhangi bir topluma ya da zamana hitap etmediğinden evrenselidir.

Öte yandan doğa durumunu açıklarken, doğayı ve insanı -onların yaratıcısı olan Tanrı aracılığıyla- akla dayalı bir işbirliği içinde tanımlayan Locke, doğayı yalnızca insanların yaşam alanı olarak gören ve ona Tanrısal bir anlam yüklemeyen, insan isteklerinin ve davranışlarının temele alındığı Hobbes'un tanımıyla görüş ayrılığı içindedir. Siyasal iktidarın meşru temellerini ortaya çıkarabilmek için tasvir edilen, sonraları Rousseau'da farklı bir perspektiften ele alınacak olan, ancak üç düşünürde de kendi başına yetersiz olarak görülen doğa durumu, Hobbes ve Locke'da savaş ve barış durumu karşılıklarıyla açıklanır.

“Hobbes için doğal yasa güç, zor ve aldatma yasası demekken, Locke içinse Tanrı ve hakları üzerine, insanın Tanrı ile ilişkisi üzerine ve tüm insanların ussal yaratıklar olarak temel eşitlikleri üzerine düşünen insan usu tarafından bildirilen evrensel olarak bağlayıcı bir ahlaksal yasa demektir.”(Copleston, 1998:136)

Locke, Hobbes'un aksine doğa durumunu herkesin herkese karşı savaşı olarak tanımlamaz ve savaşı doğa yasasının çiğnenmesiyle sonradan gelişebilecek bir tehdit olarak görür. Dolayısıyla Locke'a göre bu tehdit, insan türünün doğasından kaynaklanan kolektif bir problemin değil, akla ve doğa yasasına uymayı reddeden kişi ya da kişilerin eylemlerinin bir sonucu olduğundan, hakların işlemediği bir düzensizlik durumundan kurtulmak için barışı en iyi şekilde koruyacağına inanılan krala tüm hakların devredilmesi fikri de anlamsızdır. “Yaşadıkları dönem koşullarının da etkisiyle farklı insan doğası tanımlamaları yapan bu iki düşünür, buna bağlı olarak uygun yönetim biçimi konusunda

da görüş ayrılığına düşmüşler, ancak söz konusu yönetim biçimini belirleme konusunda doğrudan tanrıdan gelen bir buyruğa dayanmayıp akla dayanmaları bakımından aynı yolu izlemişlerdir. Locke'a göre Tanrı ile insan arasındaki ilişkilerin en önemlisi insanın Tanrı tarafından yaratılmış olmasıdır.”(Çetin,1995:166) Bu bağlamda Locke Tanrı'yı yalnızca kendisine uyulduğunda barış durumunun sürmesini sağlayacak olan doğa yasasının kaynağı olarak belirleyerek insan ile dünya arasında anlam ilişkisi kurmada meşru dayanak olarak kullanmıştır. Bu yasa kişiye yalnızca kendisini değil, kendisini tehlikeye atmamak koşuluyla diğerlerini de koruması gerektiğini söylediği için barış durumunun sağlayıcısıdır. Ancak fiili olarak bu yasaya uymama konusunda bir engel bulunmaz ve böyle bir durumda yasaya karşı gelen insan, Tanrı tarafından belirlenmiş insan doğasına ve dolayısıyla alt türden canlıları insanın hizmetine sunan ve yaratıcısı olduğu insana da aklını kullanarak ulaştığı yasaları uymayı emreden tanrının emrine karşı gelmiş olur. Burada Tanrı'nın emrini teolojik bir çerçevede ele almayan Locke, hem insanın kendisini ve diğer insanları yok etmesine, onları kendisine tabi kılmasına ve mülklerine zarar vermesine engel olan doğa yasasının kaynağını Tanrı olarak belirleyerek ona ahlaki bir dayanak oluşturmuş, hem de tanrı ile insanın arasına araç olarak akli yerleştirerek öğretisini sekülerleştirmiştir. Aynı zamanda doğa durumunun Tanrı tarafından belirlenmiş bir düzene göre yaşama zorunluluğu taşıması, Locke tarafından özgürlüğün güvence altına alınmasının en makul ve en tartışmasız yolu olarak görülmektedir.

Bu bağlamda Locke, görüşlerini oluştururken kendisi gibi Tanrı'dan yola çıkan Filmer'den de ulaştığı nokta bağlamında farklılaşmıştır. Locke'un kuramında Tanrı, insanlar arasındaki eşitliği ahlaki olarak meşru kılmak için kullanılan ve bu noktadan sonra görevini tamamlayarak siyasal yapıya dahil edilmeyen bir araç konumundadır. Locke'a göre Adem, iddia edildiği gibi, doğal babalık hakkına ya da Tanrı tarafından kendisine bağışlanmış pozitif bir yetkilendirmeye dayanarak, ne çocukları üzerinde söz konusu türde bir otoriteye, ne de dünya üzerinde bir hükümlanlığa sahip olmuştur.(Locke,2014:7) Adem Tanrı'dan gelen bu otoriteye sahip olsa dahi, asıl problem söz konusu yetkilendirmenin Adem'in şahsıyla sınırlandırılıp sınırlandırılmayacağı noktasında başlamaktadır. Bu durumda bir süreklilik isteyen siyasal iktidarın ya Adem'den sonra yeni bir sistemle sürdürülmesi ya da söz konusu yetkinin ne şekilde devredileceğinin saptanması gerekmektedir. Adem sonrası ardıllık haklarının olamayacağını, olsa bile saptanmasının mümkün olmadığını söyleyen Locke, bu nedenlerden dolayı Filmer'dan farklı bir iktidar kaynağı ve yönetim biçimi temellendirmesine girişir. Doğa durumunda insan, Tanrı'nın, doğasının bir parçası olarak oluşturduğu ahlaki yasanın dışında bir güce itaat etmek zorunda değildir ve bunun nedeni de Tanrı'nın kendisini diğerleriyle eşit olarak yaratmasıdır. Bu eşitliği türdeşliğe dayanarak açıklanmasının da mümkün olmasına rağmen Tanrısal kaynaklı bir dayanağa ihtiyaç duyması, Locke 'un mutlakiyetçilik yanlılığına dayanan görelî itirazlara karşı durabilmek için geliştirdiği bir yöntem olarak görülebilir. Buna karşın Filmer' in yetkisini Tanrı'dan alarak onun temsilcisi durumuna gelen monarka dayalı yönetimi, hiyerarşik biçimde aktarılan yetkiyle birlikte, Tanrı'nın sorgulanamazlığının insan aklını saf dışı bırakarak siyasal alana sıçramasına neden olmuştur. Filmer'in, yaratıcının buyruklarını yaşamın her alanına uyarlayarak kural koyan monarkın otoritesi altında bulunduğundan aklını kullanma gereksinimi olmayan insanına karşın Locke'da, akıl yoluyla adalet ilkelerine ulaşan insan anlayışı ortaya çıkmıştır.

Locke, sonradan sivil topluma geçişi gerektirecek yönleri ortaya çıkacak olan doğa durumu tasarımını yaparken liberal demokrasi anlayışıyla uyum içinde bir insan doğası betimlemesi yapar. Siyasal iktidarın meşru temellerini keşfetmek üzere kendisine başvurulmuş doğa durumundaki insanlar eşittir, özgürdür ve barış içindedir. Bu eşitliğin nedeni Tanrı tarafından aynı türün üyesi olarak yaratılan insanların alt türdeki canlılarda olduğu gibi biyolojik yapıları gereği farklı yaşam tarzlarına sahip olmayışları ve aralarında bireysel olarak bağlayıcı olan tercihler dışında tür olarak ast-üst ilişkisini meşru kılacak farklılıklar taşımamalarıdır.

Locke'un bahsettiği anlamda eşitlik kaynağını tüm insanların aynı olmasında bulan ve bu doğrultuda haklaştırılabilir bir değer değildir. İnsanlar farklı doğal özelliklere sahip olan ancak bu sahiplikten dolayı diğerinin yaşamının belirleyicisi olma yetkisine sahip olmayan canlılardır ve dolayısıyla aralarında doğal hiyerarşi bulunmaz. Bu, farklılıkların kişiyi türün genel özelliklerini aşan bir boyuta ve niteliğe ulaşmaması demektir. O halde insanlar doğa durumunda eşitsizliği haklı kılacak bir dayanağa sahip olmamaları nedeniyle doğanın avantajlarından aynı oranda faydalanırlar ve bu avantajlardan daha fazla pay alma konusunda kendilerini diğerlerinden üstün kılacak bir güce keyfi

biçimde sahip olamazlar. Eşitsizliği ancak Tanrı'nın açık bir buyruğu meşru hale getirebilir ki bu da Tanrı'yı doğa yasasının kaynağı olarak alan ve onu insanla aktif bir ilişki içinde tanımlamayan Locke tarafından eşitsizliğe bir başka insanın neden olamayacağını anlaşılabilmesi açısından belirtilmiştir.

Bu eşitlik nedeniyle diğerine tabi olmayan ve alt türdeki canlılar haricinde bir ilişkisi bulunmayan insan aynı zamanda özgürlüğünün de sahibidir. Ancak bu özgürlük Locke'un ifade ettiği gibi, her istediğini yapabilme hakkının olduğu bir durum değildir.(Locke,2014:10) İnsan nasıl kendisiyle eşit olan bir diğerini hükümler altına alacak yetkiye sahip değilse, kendisinin meydana getirmede insan yaşamı üzerinde yok edici bir eylemde de bulunmaya hakkı yoktur. Sadece başkalarının yaşamına değil, kendi yaşamına ve sağlığına zarar verme yetkisi olmayan insan, liberal öğretinin yaşama hakkının tamamlayıcısı olarak gördüğü mülkiyet hakkına da zarar vermemelidir. Tanrı tarafından eşit ve özgür yaratılan insanın bunun farkına varmasını ve buna uygun bir yaşam sürerek doğa durumunun barış durumu olmasını sağlayan şey ise doğa yasası, yani akıldır. Akıl sahibi olan ve bu özelliğiyle diğer türlerden ayrılan insan, dünya karşısındaki konumunun bilincine varabildiğinden buna uygun yaşama sorumluluğunu da üstlenebilir.

Akıl sahibi olarak kendi yaşamının tasarlayıcısı olan insanın, geleceğe yönelik beklentileri ve kişisel tercihleri olan ve bunlara göre yaşama inisiyatifini elinde bulduran bir varlık olarak, başka amaçların araçları olması kabul edilemez. Aynı türün üyesi olan ve ancak birini diğerinden üstün kılmaya yetmeyecek farklılıklara sahip olarak aynı yetilerle donatılan insanın, kendisi gibi amaçları olan bir insanın amaçlarını yok etmeye, onu köleleştirmeye hakkı yoktur. Tüm bunları yapmak insana bir nesne gibi davranmak, onun aklını saf dışı bırakarak yaşamının tasarlayıcısı olan bir özne olmaktan çıkarmak ve onu alt türdeki canlılarla bir tutmak demektir. "Doğa durumunda, bu durumdaki herhangi birine ait olan özgürlüğü alacak olan kişinin, bu özgürlük geriye kalan her şeyin temeli olduğundan, zorunlu olarak, diğer her şeyi de alacak bir planı olduğu varsayılmalıdır.(Locke,2014:18) Böyle bir durumda kişi, özgürlüğünü yok sayarak yaşamını kendi otoritesi altına almaya çalışan diğerleriyle kendisini savaş durumuna sokar ve yaşamına doğrudan müdahale etmese de güç kullanımını başlatarak aklın yasasından ayrılmış olan bu kişiyi daha fazla ne yapacağı kestirilemeyeceğinden cezalandırma, hatta yok etme hakkına sahip olur.

Bu nedenle, doğa durumunda herkesin özgürlük, eşitlik ve mülkiyet hakkı, ikinci bir düzeyde ise herkesin bu hakları çiğneyenleri cezalandırma hakkı vardır. Siyasal iktidar, en genel anlamıyla bireysel yetki ve güç dışında yaşamı denetleyen ve düzenleyen bir örgüt ya da kurum olmadığından doğa yasasının çiğnenmesi durumunda cezalandırma da bireysel olacaktır. Ancak yasayı çiğneyen kişi, bu yasanın uygulayıcısı ve aynı zamanda denetleyicisi olan tüm insanlara karşı sorumluluk taşıdığından yine tüm insanlar tarafından cezalandırılabilirler. Nitekim Locke şöyle der:

"Doğa durumunda, birisi bir başkasını yapmış olduğu herhangi bir kötülükten dolayı cezalandırabiliyorsa, herkes aynı cezalandırmayı yapabilmelidir. Çünkü, birinin bir başkası üzerinde doğal olarak üstünlüğünün ya da yargılama hakkının olmadığı bu Yetkin Eşitlik durumunda, herhangi bir kişinin doğa yasasının takibatında yapabileceğini her bir kişinin de yapma hakkının olması gerekir."(Locke,2014:11-12)

Bu kimseleri cezalandırmak kendimizi ve diğerlerini koruma sorumluluğumuzun bir gereğidir ve bu sorumluluk akla uygun bir biçimde yerine getirilmelidir. Eylemlerini akla uygun düzenlemeyi reddederek doğa yasasını ve dolayısıyla barışı da reddetmiş olan suçluyu, ölçsüz isteklerine kapılarak cezalandıran kişinin kendisi de cezalandırmanın amacının dışına çıktığından, doğa yasasını çiğnemiş olur ve bir başka suçun faili haline gelir. Bu nedenle,

"Doğa Durumunda, bir İnsan bir başkası üzerinde bir iktidar elde eder. Ancak bu iktidar, bir suçluyu ellerine geçiren kişinin ihtiraslı kırgınlıklarla ya da iradesinin sınırsız aşırılığına göre kullanacağı mutlak ya da keyfi bir iktidar değil ama sadece soğukkanlı akıl ve vicdanın, suçlunun yaptığı ihlal ile orantılı olduğunu emrettiği ölçüde onarım ve engelleme amacıyla suçluya yaptırım uygulamaya yarayan bir iktidardır. Çünkü sadece bu ikisi bir insanın bir diğerine cezalandırma olarak adlandırabileceğimiz meşru olarak zarar verebilmesinin nedenleridir." (Locke,2014:12)

Locke'a göre akıl sınırları içinde suçla orantılı olarak yapılan cezalandırma, suçlunun diğerinin yaşamını elinden alması durumunda kendi yaşamından da vazgeçmesini gerektirir. Bu

durumda, diğer hakların da temeli olan yaşama hakkının yok edilmesiyle telafi edilemez bir suç işlemiş olan katili öldürülerek diğer insanların böyle bir suç işlemesini engellemek ve aynı zamanda onları meydana gelecek başka zararlara karşı koruma amacı vardır.

“Doğa durumundaki her insan (...) birine karşı haksız yere şiddet uygulayarak ve kan dökerek tüm insanlığına karşı savaş açmış ve bu nedenle insanın birlikte toplum da kuramayacağı, güvende de olamayacağı vahşi hayvanlardan biri olan bir aslan ya da bir kaplan gibi yok edilebilecek bir suçlunun kalkışmalarına karşı korumak için bir katili öldürme iktidarına sahiptir.”(Locke,2014:14)

Bu nedenle diyebiliriz ki, yalnızca insan türünün bir özelliği olan akıl, hem temel hakların nedeni hem de bu hakları koruması bakımından barışın teminatıdır. Başkalarının haklarını ihlal eden, onların bedensel bütünlüğüne, özgürlüğüne, mülkiyetine tehdit oluşturan insanlar, akıllarıyla eylemlerle bulunmadıklarından akılla bir bütün halinde olan haklarını da kaybederler ve kendilerine bu haklar çerçevesinde muamele edilmesini bekleyemezler.

Locke sonraları yönetim kurma nedenini, doğa yasasıyla çatışan bireysel isteklere göre yaşamak isteyen insanların neden olduğu bir çatışma hali olarak görse de, Filmer’in savunduğu mutlakiyetçiliği tüm bu tehditleri ortadan kaldıracak bir güç olarak görmez. Locke’a göre sınırsız güce sahip olan bir yönetici, insan türünün bir üyesi olarak doğa yasasını ihlal eden insanlardan biri olma olasılığını da taşır ve böylesi bir ihlal durumunda sahip olduğu güç nedeniyle cezalandırılması mümkün değildir. Dolayısıyla bu yönetici, insanların temel haklarının bile önüne geçen keyfi bir ayrıcalık kazanmış olur. Doğanın tüm insanlığa eşit olarak verdiğiinden daha fazla hak sahibi olduğunu ilan ederek akla uygun davranmayan yöneticinin bir suçludan tek farkı, baskı yoluyla yarattığı eşitsizlikle halkın onu yargılama gücünü elinden almasıdır. Bu nedenle birinin, diğerinin adaletsiz iradesine uymakla yükümlü olmadığı doğa durumu, bu hükümet durumundan çok daha iyidir. Çünkü kendi davasında yargılama yapan kişi, hatalı yargılama yaparsa, bundan dolayı insanlığın geri kalanına karşı sorumlu durumdadır.(Locke,2014:15)

Filmer’in, yetkisini Tanrı’dan alan bir güç karşısında gereksiz olarak gördüğü doğa yasasından biri olan mülkiyete dair eleştirisi ise, Tanrı’nın insanlara ortak olarak verdiği dünyanın herhangi bir bölümünün bir başkasının kullanımına kapatılarak kişiye özel hale getirilemeyeceğidir. Locke, çelişkili görünen bu durumu açıklamak için kendini korumak ve yaşamını sürdürmek zorunda olan insanın, bu yöndeki en doğru adımları atmasını sağlayacak olan eylemlerinin ve kararlarının, en bütünsel anlamıyla kendi mülkiyetinin sahibi olduğunu söyler. Söz konusu amacı gerçekleştirmek için doğadan edinilecek mülkün dağılımındaki adaleti ise aynı şekilde akıl aracılığıyla insanın kendisi sağlayabilir. Doğa durumunda aklın -Tanrı’nın- yasasıyla türdeşi olan diğerinin kendisiyle eşit olduğunu anlayabilen insan, aynı zamanda söz konusu eşitliğin nasıl bir paylaşımı gerektirdiğinin de farkındadır. Tanrı’nın insanlara sunduğu doğadan eşitliği nedeniyle diğerleriyle aynı değerde ve çoklukta pay alabilen insanın mülk edinebilmesini sağlayan şey, dünyadaki varlığından dolayı kendisine doğrudan düştüğünü öngördüğü payın sahibi olduğunu ilan etmesi değildir. Çünkü kişinin doğadan ve alt türdeki canlılardan yararlanarak mülk edinebilmesini sağlayan şey yaşamını sürdürmesi için karşılaması gereken ihtiyaçlarıdır. Mülk edinme ilgili kişinin, kendisine sunulmuş olan doğa aracılığıyla “emek” sarf ederek ihtiyaçlarını karşılamayı kabul etmesiyle temel hak olma anlamını kazanır. Çünkü temel hakları insanın kazanılmamış hakları olarak tanımlamak demek, insan doğasının bu hakların kullanımını zorunlu olarak gerektirecek bir yapısı olduğunu iddia etmek demektir. İnsanların ihtiyaçlarından fazlasına sahip olma isteği, hak olarak temellendirilemez; bunu hak olarak görmek -fazladan- benim olarak ilan ettiğim mülkü emeğimi katarak dönüştürebilme olanağımı ortadan kaldırır ve aldığım bu pay başkasının temel miktarı alamayarak ihtiyaçlarını karşılayamamasına neden olur. Locke, sonraları bozulmayan bir değişim aracı olan paranın kullanılmaya başlanmasıyla sınırsızlaşacak olan mülkiyet hakkını, yaşama hakkıyla bağlantılı biçimde ele almış ve sınırlarını da yine doğa yasasıyla belirlemiştir.

O halde diyebiliriz ki, Locke’un yaşama, özgürlük ve mülkiyet hakkı eksenindeki siyaset teorisi, feodalizmden liberalizme geçiş sürecinde, liberalizmin temel kavramlarını insan doğası tasviriyle meşru temellere oturtan ve düşünürün içinde yaşadığı tarihsel koşullardan ayrı düşünülemez bir teoridir. Feodal yaşamın reddine dayanan ve yeni ekonomik-siyasal koşulların

sürdürülebilirliğine imkan tanıyan doğa durumu ve insan doğası tanımlamasıyla, bunlara bağlı olarak ortaya çıkabilen temel haklar ve özgürlükler, kişinin bedensel bütünlüğünü koruyup, yapısal olanaklarını özgürce kullanabileceği liberal yönetimlerin yeni insan anlayışıyla uyumludur ve Locke bu tarihsel kırılmayı gerekçelendiren ilk düşünürlerden biri olması sebebiyle oldukça önemlidir.

3. SONUÇ

Görüyoruz ki doğa durumu, bütün haklarından kendisinden türediği, sınırlandırılmaz ve devredilemez olan yaşamak, özgürlük ve mülkiyet haklarının doğa yasası tarafından güvenceye alındığı, hiçbir kimsenin diğeri üzerinde otorite kurmaya yetkisinin olmadığı eşitlik ve özgürlük durumudur. Toplum sözleşmesinin ve devletin kendisinden türetildiği doğa durumunda insanlar akla ve ahlaki yükümlülüklerle göre hareket ederler. Ancak aklını doğru bir biçimde kullanmayan ve istekleri doğrultusunda eyleyen kişi ya da kişilerin yarattığı tehdit, doğa durumundan sivil topluma geçişin nedenidir. Locke'a göre doğa durumu barışla özdeşleşse de bu gibi genel yapıyı değiştirmeyen tehditler dahi güven arayışını zorunlu kılar. Savaş durumuna neden olabilecek bu tehditler doğa yasasının birey olarak uygulayıcıları olan insanlığın, aynı yasaya dayanan bir anlaşmayla toplumsal yaşama geçmelerini gerektirir. Bu nedenle doğa durumu, karmaşık kurumlara geçiş sürecinin ne şekilde ve hangi ahlaki dayanaklarla gerçekleştiğini görmenin de bir yoludur.

Öte yandan Locke'a ve diğer toplumsal sözleşme kuramcılarına getirilen en yaygın eleştirilerden biri, insan doğasının ve dolayısıyla siyasal otoritenin meşruluğunun kendisi aracılığıyla belirlendiği doğa durumunun bir varsayım olduğu ve bu varsayımdan hareketle ne insan doğasını ne de söz konusu otoritenin kaynağını tespit edebileceğimizdir. Locke'un doğa durumu tasvirine ve bu tasvirin gerekçesini oluşturan insan doğası tanımına baktığımız zaman, ilgili kavramların, düşünürün yaşadığı dönemin ekonomik-siyasal koşullarından bağımsız olarak değerlendirilemeyeceğini görürüz ve en nihayetinde Locke'un doğa durumunun, liberal bir yönetime geçiş için en elverişli koşulların bir araya getirildiği bir ideal olarak kurgulandığını söyleyebiliriz. Feodalizmin sınıflı toplum yapısına karşın Locke'un doğa durumunda, herkes Tanrı tarafından eşit olarak yaratıldığından birinin diğersinin üstündeki hükümlerliliğinin kabul edilemeyeceği ve özgürlüğün, herkesin bedeninin emeğiyle doğayı dönüştürerek edinebileceği mülkiyet hakkına bağlı olduğu bir toplum kurgusu yapılmıştır ve bu toplumda yaşam koşullarını belirleyen bireyi önceleyen siyasal kurallar değil, bireyin kendi doğasına uygun davranması ve siyasal yönetimin de bununla uyum içinde olmasıdır. Locke, içinde yaşadığı siyasal koşullar ile olması gereken siyasal koşullar arasında bir ayırım yapmış, sözleşme geleneğinin temsilcilerinden biri olarak yaptığı doğa durumu ve insan doğası tanımlamalarında da yaşama, özgürlük ve mülkiyet haklarının güvence altına alınabilmesine elverişli koşulları yaşadığı tarihsel koşullardan süzerek belirlemiş ve siyaset teorisini bunlara göre oluşturmuştur.

KAYNAKÇA

- Beaud, M. (2002). Kapitalizmin Tarihi, Ankara:Dost Kitabevi
Copleston, F.(1998). Felsefe Tarihi, Hobbes&Locke, çev. Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea
Çetin, İ. (1995). John Locke'da Tanrı Anlayışı, Ankara: Vadi Yayıncılık
Dunn, J. (2008). John Locke, çev. Fatoş Dilber, İstanbul: Altın Kitaplar
Eroğul, C. (2010). Anatüzeeye Giriş , Ankara:İmaj Yayınevi, 6. Baskı
Huberman, L. (2009). Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla, İstanbul: İletişim Yayınları
Locke, J. (2012). Hükümet Üzerine İkinci İnceleme: Sivil Yönetimin Gerçek Kökeni, Boyutu ve Amacı Üzerine Bir Deneme, çev., Fahri Bakırcı, Ankara: Ebabil Yayıncılık
Locke, J. (1999). Tabiat Kanunu Üzerine Denemeler, çev. İsmail Çetin, İstanbul: Paradigma Yayınları
Moore, B. (1989). Demokrasinin ve Diktatörlüğün Toplumsal Kökenleri, Verso Yayıncılık: İmge Kitabevi Yayıncılık
Sanders, O. (2003). Siyasi Tarih: İlkçağlardan 1918'e , Ankara: İmge Kitabevi